

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

Випуск 10

Частина 1

Ужгород-2016

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Головний редактор:** **Палінчак Микола Михайлович** – декан факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету, доктор політичних наук, професор
- Заступники головного редактора:** **Приходько Володимир Панасович** – завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Химинець Василь Васильович – професор кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
- Відповідальний секретар:** **Дроздовський Ярослав Петрович** – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
- Члени редколегії:** **Ярема Василь Іванович** – завідувач кафедри господарського права Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Мікловда Василь Петрович – завідувач кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України
Філіпенко Антон Сергійович – доктор економічних наук, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, заслужений професор КНУ ім. Тараса Шевченка, академік АН ВШ України
Газуда Михайло Васильович – професор кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Луцишин Зоряна Орестівна – професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор
Старостіна Алла Олексіївна – завідувач кафедри міжнародної економіки економічного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор
Слава Світлана Степанівна – професор кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук, доцент
Ерфан Єва Алоїсівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Кушнір Наталія Олексіївна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Шинкар Віктор Андрійович – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Король Марина Михайлівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Рошко Світлана Михайлівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат філологічних наук
Бурунова Олена – доктор економічних наук, професор Полонійського університету (Республіка Польща)
Andrzej Krynski – доктор габілітований, професор, ректор Полонійського університету (Республіка Польща)
Ioan Horga – доктор історичних наук, професор Університету Орадеа (Румунія)
Eudmila Lipková – доктор економічних наук, професор Братиславського економічного університету (Словаччина)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus (ICV 2015: 32.42)

Науковий вісник Ужгородського національного університету.
Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»
включено до переліку наукових фахових видань України з економіки
на підставі Наказ МОН України від 21 грудня 2015 року № 1328.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
на підставі Протоколу № 13 від 8 листопада 2016 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 21015-10815P,
видане Державною реєстраційною службою України 29.09.2014 р.

ЗМІСТ

Аверчева Н. О. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ М'ЯСНОГО ПТАХІВНИЦТВА УКРАЇНИ.....	6
Алексич К. О. СТРАТЕГІЧНИЙ КОНКУРЕНТНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	10
Апопій В. В., Шалева О. І., Гуштан Т. В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ.....	18
Бабух І. Б. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ.....	23
Багорка М. О. СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ.....	26
Біла С. О., Шваюк Ю. Е. РОЛЬ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ У ЗРОСТАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ.....	30
Білик В. В. ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	35
Божанова О. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	39
Бондар В. А. ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ КРУП'ЯНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	42
Бородін М. Ю. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	46
Братута О. Г. ПЕРЕДПОСИЛКОВЕ ЗНАННЯ КОНКРЕТНО-НАУКОВОГО РІВНЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ.....	50
Брензович К. С., Лапа І. В. РОЛЬ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ ТА ЕКОНОМІЧНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	55
Бреус С. В. ІНВЕСТИВАННЯ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	59
Бритченко І. Г., Саенко В. Г. БИЗНЕС В УКРАИНЕ: СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ОРИЕНТИРОВАНИЯ НА ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВЯЗИ.....	64
Бріцина Ю. В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	70

Копилова О. В. ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ ДЛЯ НЕВЕЛИКИХ КОМПАНІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ БІРЖОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ФОНДОВОГО РИНКУ.....	138
Костюченко Н. П. ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЗАЙНЯТІСТЬ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	142
Лановська Г. І., Стегній Ю. І. КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ З ПІДПРИЄМСТВАМИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ.....	146
Морщ Я.І. АНАЛІЗ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....	150
Приходько О. М. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	154
Коваленко Є. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	158
Долозіна І. Л. ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ АРХІТЕКТУРИ СУБНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛАНКИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ	163

Долозіна І. Л.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ)*

Dolozina I. L.
*PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Accounting,
Finance and Economic Security
Donetsk National Technical University (Pokrovsk)*

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ АРХІТЕКТУРИ СУБНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛАНКИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

FEATURES OF INSTITUTIONAL ARCHITECTURE OF A SUBNATIONAL LINK PUBLIC FINANCE IN THE CERTAIN EUROPEAN COUNTRIES

Анотація. Стаття присвячена питанням виявлення особливостей інституційної архітектури субнаціональної ланки публічних фінансів у європейських країнах та її трансформації у напрямку децентралізації ресурсів та повноважень. Вивчено досвід Франції, Румунії, Великої Британії, ФРН та Швейцарії як прикладів унітарних та федеративних країн, в яких відбуваються процеси децентралізації публічних фінансів. Зокрема, окреслено особливості розподілу повноважень у вертикалі управління, формування ресурсів та інституційних можливостей місцевого самоврядування управляти цим процесом, вертикального та горизонтального вирівнювання можливостей місцевого самоврядування фінансувати виконання власних функцій. Визначено, що тенденції до інституційної та фінансової автономізації місцевої влади створюють проблеми нестачі ресурсів для фіскального вирівнювання на центральному рівні та підвищують вимоги до результативності виконання бюджетів, а також створюють об'єктивні передумови для посилення конфліктів та дисбалансів у розвитку національної економічної та фінансової системи.

Ключові слова: інституційна архітектура, публічні фінанси, субнаціональна ланка, місцеві фінанси, доходи, видатки, автономія, вирівнювання.

Постановка проблеми. Одним з чинників, які визначають наявність податково-бюджетних дисбалансів у національній економіці, низьку результативність виконання бюджетів та заходів фіскальної складової макро-економічної політики в цілому, виступають особливості інституційної архітектури бюджетної системи, зокрема, її субнаціональної (субцентральної) ланки. З огляду на це розв'язання проблем функціонування публічних фінансів потребує пошуку і реалізації шляхів удосконалення структурно-функціональних характеристик організації та нормативного забезпечення адміністративних та грошових відносин суб'єктів публічних фінансів на субнаціональному рівні між собою, з суб'єктами центрального рівня та широким колом інших учасників публічно-приватної взаємодії фінансового характеру. Особливе значення це питання має саме для України. Процес фіскальної децентралізації, що має на меті перебудову інституційної архітектури вітчизняної системи публічних фінансів, наразі триває. І параметри його результатів можуть бути програмовані з використанням кращих практик бюджетного управління, які можна знайти у європейському досвіді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням локальних особливостей субнаціональних ланок публічних фінансів увага приділяється, в основному, в рамках західної науки. Це зумовлено тим фактом, що саме в розвинених західних економіках наука і практика стикнулася з об'єктивними складнощами реалізації процесу демократизації управління публічними фінансами набагато раніше, ніж в Україні та на теренах колишнього СРСР. Разом з тим, і увага до зазначених питань в Україні також зростає. Серед робіт, які присвячені проблемам зарубіжного досвіду реформування місцевих фінансів і фіскаль-

ної децентралізації як процесу трансформації інституційної архітектури публічних фінансів присвячено роботи О. Кириленко, М. Карліна, Т. Барабаш, О. Савостенко, В. Зайчикової та ін. Разом з тим, окреслення певних тенденцій та механізмів згаданої трансформації стало можливим лише з мином часу, а динамічність перетворень постійно потребує оновлення відповідних знань.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виявлення особливостей інституційної архітектури субнаціональної ланки публічних фінансів в європейських країнах та визначення можливості застосування відповідного досвіду у вітчизняних умовах.

Опис основного матеріалу дослідження. Опис становлення і трансформації інституційної архітектури бюджетних систем в Європі, особливо в аспекті виокремлення та організаційного оформлення їх субцентральної структур, слід здійснювати, виходячи з двох вихідних принципів. Перший з них полягає у наявності щільної залежності між інституційною архітектурою та архітектурою державного управління і місцевого самоврядування в певній країні. У зв'язку з цим дуже влучним є твердження Чугріни О. про те, що «... у багатьох місцях Європи регіоналізація постала частково як пошук територіальних та інституційних рамок, більш придатних, ніж держава, для стимуляції економічного розвитку із збереженням ринкової економіки. Вона постає також, і мабуть, ще з більшою мірою як відповідь на вимоги автономії, що виходять від певних груп населення, чия специфічна культура пов'язана з частиною території, яка має свою власну історію» [1].

Другий принцип визначає обумовленість конкретних форм організації регіональних або місцевих фінансів

одночасно двома факторами: локальними історичними традиціями публічних фінансів і тенденцією до інтернаціоналізації. Остання обумовила наявність певних зразків організації фінансів органів місцевого самоврядування та фінансування місцевого розвитку, причому як в рамках загальносвітової тенденції до демократизації фінансів, так і в рамках європейського гуртування. Внаслідок впливу цих факторів сформувалася певна матриця інституційних архітектур субнаціональних фінансів, які хоча й побудовані на схожих принципах, але мають безліч особливостей, які визначають локальні механізми забезпечення результативності як фінансової підтримки самоврядування, так і реалізації фіскальної складової стимулювання місцевого, в т.ч. трансрегіонального, розвитку.

Сучасний стан субнаціональної ланки фінансів у Франції сформувався під впливом еволюційного процесу децентралізації, який виник як відповідь на запит на більшу автономію у вирішенні питань місцевого розвитку, передусім, у сільській місцевості. Сукупність субнаціональних суб'єктів публічних фінансів представлена комунами, департаментами та регіонами. Характерною ознакою розподілу повноважень у тривірневій системі місцевого самоврядування є її ієрархічність – повноваження, і відповідно, напрями бюджетних видатків між різними рівнями не перерізаються. На рівні комун основними сферами компетенції є містопланування, муніципальний транспорт, місцеві об'єкти культурного характеру та туризму. На рівні департаментів – медичне та соціальне забезпечення, міжмуніципальний транспорт, комплексний розвиток сільської місцевості. На рівні регіонів – професійна освіта, стратегічний соціально-економічний розвиток, в т.ч. інвестиційна політика та політика стимулювання підприємництва. Приблизно третина поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно-силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина – на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури. Формування комун враховувало не принцип їхньої фінансової спроможності, а принцип бажання взяти на себе певні самоврядні повноваження. З огляду на це достатньо розповсюдженою практикою є поєднання адміністративних та фінансових ресурсів комун у вирішенні завдань місцевого розвитку. Формами такого поєднання стали спільні проекти з об'єднанням ресурсів і спільні проекти, під які запроваджується спеціальне оподаткування. В останньому випадку комуни мають об'єднуватися без анклавів [2].

Фінансова автономія місцевого самоврядування базується на місцевих податках, отриманні доходів від комунальної власності, трансфертах з центрального бюджету, а також на низці фіскальних правил. До числа місцевих податків у Франції належать: 1) основні податок на житло, земельний податок (на забудовані та незабудовані землі), податок на професію; 2) додаткові: туристичний збір, податок на продаж будівель, збори на прибирання територій, освітлення територій та їх озеленення, збір за розробку корисних копалин, податок на перевищення щільності забудови, частину яких можуть запроваджувати і встановлювати ставки самі органи самоврядування. В системі міжбюджетних трансфертів переважають дотації, на використання яких обмеження не накладаються. Інша частина трансфертів являє собою т.зв. «зв'язані трансферти» у вигляді субсидій на доповнення податкової бази та субвенцій з цільовим характером використання (комунаційна інфраструктура, охорона здоров'я, муніципальне будівництво). Слід вказати, що саме на громади припадає більша частка фінансових витрат (до 55 %), відпо-

відно саме в їх бюджетах концентрується більша частина публічних фінансових ресурсів. До особливих фіскальних правил для місцевих бюджетів у Франції належать можливість самостійно визначати джерела і напрями фінансування капітальних видатків, використання муніципальних запозичень лише для інвестування (це обумовлює існування у місцевих бюджетах фонду фінансування поточної діяльності та фонду розвитку), а також можливість концесії комунальної власності (один з найбільш широко розповсюджених механізмів мінімізації витрат місцевої влади при збереженні комунальної власності).

В Німеччині, яка є федеративною країною, адміністративно-територіальний устрій якої передбачає ієрархію «Землі – округи – райони та міста, що мають статус районів – громади». При цьому кожна із земель наділена широкою автономією, яка, в першу чергу, виявляється у тому, що кожна із земель має право визначати модель місцевого самоврядування, що має наслідком існування чотирьох моделей: південнонімецької, північнонімецької, моделі «рада-бургомістр», моделі «рада-магістрат» (Грובה В. [3]). В той же час, система національних публічних фінансів включає федеральний бюджет, бюджети земель і громад, фонди соціального страхування, єдності, фінансового вирівнювання земель і вирівнювання тягара війни (Дудченко В. [4]).

Децентралізація в Німеччині зумовлена історичними особливостями формування земель, однак на рівні громад відбувалася за місцевою ініціативою з огляду на давні традиції магдебурзького права. Повноваження громад є досить широкими і поділяються на обов'язкові та добровільні. Перші визначаються землею і мають пріоритет фінансування (це передусім, комунальні послуги з постачання енергії та води, а також спорт, культура і соціальне забезпечення. Другі фінансуються за залишковим принципом. Загалом до компетенції громад належать: 1) забезпечення діяльності інфраструктури (житло, вулиці, виробничі майданчики, вода, вивезення сміття, електрика, газ); 2) побутове обслуговування: громадський транспорт, культура, бані, спорт, дозвілля; 3) соціальні питання: соціальний захист, інтеграція меншин, забезпечення участі в громадському житті, підтримання соціальної злагоди (миру); 4) формування середовища проживання і перспективне планування: планування розвитку міста, якість середовища проживання, екологія, розвиток культури і засобів комунікації; 5) громадський порядок: пожежна служба, поліція, служба зв'язку, охорона навколишнього середовища, реєстрація актів громадського стану; 6) стабілізація суспільної системи [5]. Важливою рисою поділу компетенцій є також відсутність дублювання владних функцій між різними рівнями управління.

Фінансова автономія громад полягає у закріпленні за ними власних податків (поземельний та промисловий податок), розмір яких встановлюється самими громадами, доходів від комунальної власності і надання послуг, надання права на позики (рівень яких, однак, лімітований і прив'язаний до обсягу інвестиційних витрат з місцевого бюджету). Грובה В. також вказує, що законами земель також може бути передбачено право громад на введення податків і зборів на споживання (податок на вистави, на моторні човни і катери, збір з власників собак і коней, збір за мисливство і рибальство, цільовий податок для утримання пожежної охорони тощо) [3]. Федерація за виключним правом отримує мито і має виключні повноваження лише в його регулюванні. Надходження прибуткового податку та ПДВ розподіляються між федеральним та земельними бюджетами і в принципі відіграє домінуючу роль в нормативно-правовому забезпеченні цих податків.

Інституційне забезпечення місцевого оподаткування знаходиться у веденні земель. Землі одержують податки на майно, спадок, податок, який стягується при придбанні земельної ділянки, податок на автомобілі, на пиво, на проведеної лотерей, скачок і від ігрових закладів, податок на пожежну охорону. Рівень податкових надходжень до бюджетів земель встановлений законодавством і складає 64% всіх надходжень місцевих податків та зборів (Карлін М. [6]).

Особливістю механізму фінансового вирівнювання в Німеччині є те, що він сполучає вертикальне і горизонтальне вирівнювання. Перше передбачає можливість переказу коштів федерального бюджету до бюджету земель на реалізацію інвестиційних проектів земель і громад (будівництво й розширення вищих навчальних закладів; покращення регіональної господарської структури, аграрної структури та захист узбережжя), однак напряму ці кошти не можуть бути надані громадам. Крім того, землі мають право відмовитися від таких коштів. Трансферти землям поділяються, які і в інших країнах на зв'язані та незв'язані (цільові та нецільові). Механізм горизонтального вирівнювання передбачає переказ доходів від земель з більш високим рівнем податкових доходів на душу населення до більш бідних і, в основному, стосується ПДВ.

У Швейцарії, яка являє собою найбільш адміністративно і фінансово децентралізовану європейську країну, система місцевих публічних фінансів представлена бюджетами кантонів та громад [7]. Важливою передумовою фінансової автономії кантонів (регіонів) є конституційне закріплення фіскальних та бюджетних повноважень Конфедерації, кантонів та громад. Зокрема, на рівні Конфедерації закріплено повноваження з гармонізації оподаткування, які охоплюють питання обов'язку сплати податків, предмету та визначення часу сплати податків, процесуальне право та податкове кримінальне право, а також врегулювання питань щодо необгрунтованих податкових пільг, встановлення податкових пільг для літніх людей та інвалідів та запобігання подвійному оподаткуванню в різних кантонах. Кантонам надається права самостійно встановлювати види, бази і ставки податків, а також визначати суми, звільнені від оподаткування, однак вони не мають права надавати податкові пільги на ті податки, відносно яких такі пільги вже встановлено Конфедерацією. Податкові надходження за ПДВ, митом та податком на доходи від капіталу закріплені за бюджетом Конфедерації, за податками на доходи та прибуток – розподіляються між всіма рівнями управління, причому громад можуть встановлювати надбавки до кантональної ставки. Важливим джерелом доходів громад є платежі за адміністративні послуги та послуги муніципальної інфраструктури, а також частина надходжень від податку на нерухомість. Слід відзначити, що перелік податків, які стягуються громадами, встановлюється на рівні кантонів і може відрізнятися. У сполученні з відмінностями щодо ставок податків, а також із принципом оподаткування за місцем проживання для податку на доходи і принципом оподаткування за місцем отримання для податку на прибуток це сприяє неоднорідності фінансових ресурсів бюджетів кантонів і громад всередині кантонів, а також конкуренції. Повноваження із вирівнювання обсягу фінансових ресурсів громад покладено саме на кантони, в бюджетах яких концентрується більша частина фінансових ресурсів, однак у ліквідації розбіжностей між фінансовою спроможністю кантонів бере участь центральна ланка системи публічних фінансів. Специфіка останньої полягає в тому, що у випадку неспроможності певних громад або кантонів забезпечити доступ до певних соці-

альних або адміністративних послуг допомога федерального уряду йде не тільки на підтримання їх ресурсної бази для розвитку відповідної інфраструктури, а й на компенсацію іншим кантонам і громадам, які беруть на себе тягар надання цих послуг для населення. Обсяг допомоги на вирівнювання конституційно встановлено на рівні 1/6 обсягу суми надходжень прямих податків до бюджету Конфедерації [7].

До числа інституційних особливостей архітектури суб-центральної ланки публічних фінансів у Швейцарії належать також відсутність стандартизованої форми бюджету та бюджетної звітності громад, хоча певні найбільш загальні рекомендації розробляються на рівні кантонів, і можливість використання інструментів прямої демократії у вирішенні фінансових питань (наприклад, встановлення або відмови від певних податків, встановлення мінімального рівня соціальних виплат шляхом референдуму, або встановлення лімітів бюджетних витрат, перевищення яких потребує такого референдуму).

При визначенні можливостей використання розглянутого досвіду для України варто брати до уваги передумови виникнення і розвитку децентралізації в окремих країнах (етнічний принцип, однорідна місцева ініціатива, історично складені особливості взаємодії різних адміністративно-територіальних одиниць однієї держави тощо), а також особливості національного інституційного середовища (фінансова культура, культура прямої демократії, правова свідомість, фінансова дисципліна), оскільки копіювання певної інституційної архітектури може призвести до виникнення загроз неефективності тих або інших податково-бюджетних та адміністративних механізмів або взагалі мати ризик порушення структурної цілісності бюджетної системи, національної економіки і держави в цілому. Такі ризики визначені в роботі Валуцького І. [8]. Стилю ці ризики можна групувати наступним чином:

ризик створення інституційних та фінансових засад для легального сепаратизму, в т.ч. політично ситуативного або етнокультурного (наприклад, Іспанія, Італія, Велика Британія, Бельгія), обумовлений законодавчим (аж до Конституції) закріпленням адміністративних повноважень і фінансової автономії місцевого самоврядування, відсутністю територіальних представництв державних органів влади (слабкістю оперативного реагування і державного контролю за процесами на місцях), а також реальною фінансовою самодостатністю фінансовою автономією один адміністративно-територіальних одиниць за систематичної несамодостатності інших;

ризик посилення горизонтальних дисбалансів у фінансовій спроможності і рівні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, обумовлений нестачею ресурсів для горизонтального вирівнювання і відсутністю практик та інституційних форм добровільного об'єднання громад (регіонів) у вирішенні питань спільного розвитку;

ризик посилення неоднорідності якості публічного управління в різних адміністративно-територіальних одиницях, обумовлений нераціональністю пропорцій розподілу публічних доходів по вертикалі публічних фінансів, внаслідок інституційної несумісності схем розподілу повноважень і розподілу податкових і неподаткових надходжень; мова йде про варіанти, коли: а) стандарти надання адміністративних та соціальних послуг встановлюються на центральному рівні або традиційно очікується, що вони мають бути єдиними, а місцеві бюджети формуються централізовано лише для покриття витрат на здійснення цих послуг, тобто перетворюються на інструмент політики центрального уряду; б) очікування щодо стан-

дартів відповідають принципу унітаризму (однаковість обсягу та якості послуг по всій території країни), надання послуг населенню (суб'єктам) однієї громади на території іншої суттєво обмежується; а ресурсів для вирівнювання спроможності громад надавати такі послуги у центрального уряду немає.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Попри загальну тенденцію до демократизації і децентралізації публічних фінансів в Європі, яка призвела до посилення фінансової ролі місцевого самоврядування практично в усіх країнах Європи безвідносно їх державного устрою, фіскальна децентралізація і підвищення фінансової автономії адміністративно-територіальних одиниць вирішила проблему результативності бюджетної політики і використання публічних фінансів лише частково. Головним напрямом трансформації інституційної архітектури субнаціональної ланки публічних фінансів практично в усіх країнах стали перерозподіл адміністративних повноважень та повноважень з надання суспільних послуг до найнижчого рівня самоуправління, формальне закріплення певних видів фінансових ресурсів за органами самоврядування, а також надання субнаціональним структурам самоврядування права самостійного інституційного оформлення рішень щодо особливостей та параметрів окремих (в т.ч. досить значущих) напрямів податково-бюджетного регулювання. Разом із тим, нерівномірність ресурсного потенціалу формування влас-

них доходів у субнаціональній ланці публічних фінансів, зростання варіативності податково-бюджетних умов життєдіяльності громад актуалізували дві основних проблеми. Перша з них полягає у необхідності удосконалювати механізми вертикального та горизонтального вирівнювання за обмеженості ресурсів центрального уряду після фіскальної децентралізації. Друга відображає необхідність приведення у відповідність видатків місцевих бюджетів та їх доходної бази попри наявність уніфікованих стандартів надання суспільних послуг, через що до системи виконання бюджетів висуваються все більш жорсткі вимоги. Як можна побачити з результатів дослідження, способи вирішення цих проблем суттєво різняться залежно від історичного досвіду та типу державного устрою, оскільки вони обумовлюють національну специфіку зазначених проблем та можливостей їх подолання. З іншого боку, не можна не звернути увагу на той факт, що європейський досвід доводить можливість виникнення ризиків, пов'язаних із фіскальною децентралізацією, які посилюють гостроту згаданих проблем і в цілому несуть небезпеку цілісності держави та національної соціально-економічної системи. З огляду на сказане предметом подальших досліджень має стати визначення зв'язку між локальними проблемами реформування інституційної архітектури субнаціональної ланки публічних фінансів в Україні та можливостями перейняття окремих елементів досвіду європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Чугріна О.Р. Європейські субнаціональні системи: модернізація та інтеграція / О. Р. Чугріна // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Історія. – 2010. – Т. 140, Вип. 127. – С. 96-99.
2. Савостенко Т. О. Система фінансового забезпечення місцевого самоврядування Франції в умовах децентралізації управління: досвід для України / Т. О. Савостенко, О. Ю. Матвеева // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 2. – С. 271-278.
3. Грובה В. П. Особливості місцевого самоврядування в Німеччині / Грובה В. П. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки. – 2015. – Вип. 3-2. Т. 1. – С. 30-33.
4. Дудченко В. Ю. Фінансово-бюджетна система Німеччини: сучасний стан і проблеми функціонування / В. Ю. Дудченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 134-143.
5. Місцеве самоврядування у Федеративній Республіці Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/analit/deu006.txt>.
6. Карлін М. Децентралізація управління місцевими фінансами в розвинутих федеративних та унітарних країнах: досвід для України / М. Карлін // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 2. – С. 103-110.
7. Чернеженко О. М. Фінансові основи місцевого самоврядування у Швейцарії / О. М. Чернеженко // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – Число 1. – С. 37-44.
8. Валуйський І. А. Специфічні небезпеки моделей фінансування місцевих бюджетів / І. А. Валуйський // Економічний простір. – 2015. – № 104. – С. 57-67.

REFERENCES:

1. Chuhrina O.R. (2010). Yevropeyski subnatsionalni systemy: modernizatsiia ta intehratsiia [European subnational systems: modernization and integration]. Naukovi pratsi (Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly). Ser.: Istoriia. [Scientific bulletin (Black Sea Pyotr Mohyla State University. History)], 140 (127), 96-99. [In Ukrainian].
2. Savostenko T.O., Matveieva Yu. (2010). Systema finansovoho zabezpechennia mistsevoho samovriaduvannia Frantsii v umovakh detsentralizatsii upravlinnia: dosvid dlia Ukrainy [The system of financial security of local government of France in the conditions of decentralization of governance: experience for Ukraine]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia [Theory and practice of public administration], 2, 271-278. [In Ukrainian].
3. Hrobova V. P. (2015). Osoblyvosti mistsevoho samovriaduvannia v Nimechchyni [Features of local government in Germany]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Yurydychni nauky [Scientific bulletin of Kherson State University. Series Jurisprudence]. 3-2 (1), 30-33. [In Ukrainian].
4. Dudchenko V. Yu. (2014) Finansovo-biudzhethna systema Nimechchyny: suchasnyi stan i problemy funktsionuvannia [Finance and budgetary system of Germany: current state and problems of functioning]. Problemy i perspektvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy [Problems and prospects of development of a banking system of Ukraine], 38, 134-143. [In Ukrainian].
5. Mistseve samovriaduvannia u Federativnii Respublitsi Nimechchyni [Local government in the Federal Republic of Germany. Review]. URL: <http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/analit/deu006.txt>. [In Ukrainian].
6. Karlin M. (2016). Detsentralizatsiia upravlinnia mistsevymy finansamy v rozvynutykh federativnykh ta unitarnykh krainakh: dosvid dlia Ukrainy [Decentralization of local finance governance in the developed federal and unitary countries: experience for

- Ukraine]. *Ekonomichniy chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky* [The Economic almanac of Lesya Ukrainka East European National University], 2, 103-110. [In Ukrainian].
7. Chernenchenko O. M. (2013). *Finansovi osnovy mistsevoho samovriaduvannya u Shveitsarii* [The financial principles of local government in Switzerland]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy* [Bulletin of Academy of Lawyers of Ukraine], 1, 37-44. [In Ukrainian].
 8. Valuiskyi I. A. (2015). *Spetsyfichni nebezpeky modelei finansuvannya mistsevykh biudzhetyv* [Specific threats of models of financing of local budgets]. *Ekonomichniy prostir* [Economic space], 104, 57-67. [In Ukrainian].

Аннотация. Стаття посвящена виявленню особливостей інституціональної архітектури субнаціонального звена публичних фінансах в європейських країнах і її трансформації в напрямленні децентралізації ресурсів і повномочій. Изучен опыт Франции, Румынии, Великобритании, ФРГ и Швейцарии как примеров унитарных и федеративных стран. В частности, очерчены особенности распределения полномочий по вертикали общественного управления, формирования ресурсов и институциональных возможностей органов местного самоуправления в управлении ими, вертикального и горизонтального выравнивания возможностей местного самоуправления финансировать выполнение собственных функций. Обосновано, что главными направлениями трансформации институциональной архитектуры субнационального звена публичных финансов практически во всех странах стали: перераспределение административных полномочий и публичных услуг на наиболее низкий уровень самоуправления, а также предоставление субнациональным структурам самоуправления права самостоятельного институционального оформления решений ряда вопросов налогово-бюджетного регулирования. Вместе с тем, это вызвало не привело к существенному повышению уровня финансовой самодостаточности местного самоуправления и обусловило появление двух проблем. Первая из них – это необходимость совершенствования механизмов вертикального и горизонтального выравнивания при уменьшении ресурсов центрального правительства вследствие децентрализации. Вторая – необходимость совершенствования механизмов исполнения бюджетов из-за необходимости приведения в соответствие фактических финансовых возможностей в соответствии с потребностью в финансировании на местном уровне при условии, что уровень (стандарт) оказания публичных услуг должен быть единым для всей страны. Как показало исследование, способы решения этих проблем разнятся с учетом исторического опыта и типа государственного устройства. Кроме того, европейский опыт доказывает возможность возникновения рисков фискальной децентрализации, которые, с одной стороны усиливают финансовые проблемы местного самоуправления, а с другой – несут угрозу целостности государству и национальной экономической системе.

Ключевые слова: институциональная архитектура, публичные финансы, субнациональное звено, местные финансы, доходы, расходы, автономия, выравнивание.

Summary. Article is devoted to identification of features of institutional architecture at subnational level of public finance in the European countries and its transformation to decentralization of resources and powers. Experience of France, Romania, Great Britain, Germany and Switzerland as examples of unitary and federal countries is studied. In particular, features of distribution of powers down of public administration hierarchy, formation of resources and institutional opportunities of local authorities in governing them, vertical and horizontal alignment of local governments' capacities of own performance are outlined. It is proved that the main directions of transformation of institutional architecture of a subnational level of public finance in all countries' experience are as follows: redistribution of administrative powers and public services on the lowest level of local authorities and also providing them with right of independent institutional execution of decisions to a number of questions of the tax and budgetary regulation. At the same time, it has not led to essential increase in level of financial self-sufficiency of local government and has caused emergence of two problems. The first of them is a necessity of improving mechanisms of vertical and horizontal alignment in conditions when resources of the central government are reduced owing to decentralization. The second is a necessity of improving mechanisms of budgetary performance for getting compliance between actual financial capacities and financing requirements for financing at the local level taking into account that the level (standard) of public services rendering has to be uniform for the whole country. As it is shown in the research, ways of the solution of these problems differ taking into account historical experience and state system types. Besides, the European experience proves possibility of risks of fiscal decentralization which, on the one hand, strengthen financial problems of local governments, and with another – pose threat for integrity to the state and national economic system.

Key words: institutional architecture, public finance, subnational level, local finance, income, expenses, autonomy, alignment.

НОТАТКИ

Наукове періодичне видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

Випуск 10

Частина 1

Коректура • авторська

Комп'ютерна верстка • Барсук Ю. В.

Формат 64x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 17,90.
Підписано до друку 11.11.2016 р. Замов. № 1111/16. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.